

“BẤY CHUA NGỌT” - MỘT BIỆN PHÁP THỦ CÔNG HIỆU QUẢ BỊ LÃNG QUÊN QUÁ LÂU TRONG BẢO VỆ THỰC VẬT

Phạm Văn Lâm

Hội Côn trùng học Việt Nam

Không ít loài côn trùng sau khi lột xác sang pha trưởng thành có các sản phẩm sinh dục phát triển hoàn chỉnh (đã chín sinh dục), có thể giao phối, đẻ trứng ngay được. Nhưng phần lớn các loài côn trùng khi lột xác sang pha trưởng thành có các sản phẩm sinh dục chưa phát triển hoàn chỉnh (tức là chưa chín sinh dục) và vì thế chưa thể giao phối, đẻ trứng ngay được. Những loài côn trùng này cần phải ăn thêm ở pha trưởng thành. Việc ăn thêm ở pha trưởng thành của côn trùng là cần thiết cho sự chín sinh dục của chúng. Thức ăn thêm của trưởng thành côn trùng rất đa dạng và phụ thuộc vào đặc điểm của loài. Thí dụ, trưởng thành muỗi sốt rét cần hút máu động vật máu nóng để chín sinh dục; trưởng thành các loài ruồi hại quả (họ Tephritidae) cần ăn thêm các sản phẩm thủy phân của protein để phát triển trứng; trưởng thành các loài mọt ngô, mọt gạo (họ Curculionidae) cần ăn thêm các loại hạt ngũ cốc để phát triển trứng; trưởng thành bọ xít hại thực vật cần ăn dịch cây để chín sinh dục;... Đây là cơ sở khoa học của biện pháp thủ công dùng “bẫy thức ăn” để tiêu diệt pha trưởng thành nhiều loài côn trùng hại cây nông nghiệp.

“Bẫy chua ngọt” (còn gọi “bả chua ngọt”) là một loại bẫy thức ăn được áp dụng để thu hút trưởng thành các loài côn trùng ưa thích mùi vị chua ngọt và sau đó tiêu diệt chúng. Các loài côn trùng ở pha trưởng thành ưa thích mùi vị chua ngọt chủ yếu thuộc họ ngài đêm (Noctuidae, Lepidoptera).

“Bẫy chua ngọt” là hỗn hợp của các chất ngọt (thường dùng mật mía hoặc gỉ mật với tỷ lệ khối lượng là 4 phần), chất chua (thường dùng giấm với tỷ lệ khối lượng là 4 phần), rượu để tăng độ hòa tan, mùi thơm với tỷ lệ khối lượng là 1 phần) và nước (với tỷ lệ khối lượng là 1 phần). Các chất thành phần này được trộn đều với nhau, sau đó bổ sung thêm thuốc sâu (có

trong danh mục thuốc được phép sử dụng ở Việt Nam) với lượng là 1% khối lượng của hỗn hợp. Hỗn hợp chua ngọt này làm xong được đựng trong chậu nhỏ/hộp nhựa có nắp đậy. Chậu nhỏ/hộp nhựa có chứa hỗn hợp chua ngọt được đặt trong một thùng nhỏ (bằng gỗ, xốp,...) có nắp che mưa và xung quanh thùng có nhiều khe hở với độ rộng đủ cho trưởng thành côn trùng (ngài đêm) bay vào để ăn hỗn hợp chua ngọt. Chậu nhỏ/hộp nhựa có chứa hỗn hợp chua ngọt ban ngày phải được đậy kín để giữ mùi thơm và tránh bốc hơi, đến buổi tối mới mở nắp đậy để thu hút trưởng thành ngài đêm. Cứ 3-4 ngày thay mới hỗn hợp chua ngọt. Bẫy thức ăn được đặt ở độ cao khoảng 1-1,2 mét (cao hơn mặt tán cây là tốt nhất).

“Bẫy chua ngọt” đơn giản, dễ áp dụng mà cho hiệu quả khá tốt không chỉ để thu hút, tiêu diệt trực tiếp trưởng thành các loài ngài đêm (sâu xám, sâu cắn gié, sâu ăn nõn ngô, sâu keo,...) mà còn có thể được sử dụng như một biện pháp phát hiện sự hiện diện hay dự báo thời gian xuất hiện pha trưởng thành (ngài) của các loài côn trùng họ ngài đêm.

Biện pháp thủ công vẫn giữ vị trí xứng đáng trong bảo vệ thực vật ở nhiều nước phát triển. Trong khi đó, ở Việt Nam, một số biện pháp thủ công và biện pháp canh tác mang tính cổ truyền đến nay vẫn giữ nguyên giá trị trong phòng chống sinh vật hại nhưng bị lãng quên do lạm dụng thuốc hóa học bảo vệ thực vật. Biện pháp sử dụng “bẫy chua ngọt” là một trong những biện pháp bị lãng quên như vậy.

Hiện nay, để phòng chống sâu keo *Spodoptera frugiperda* hại cây ngô người ta mới nhớ tới “bẫy chua ngọt” và tiến hành khảo nghiệm hiệu lực của “bẫy chua ngọt” đối với loài côn trùng hại này. Có khảo nghiệm đã thay thành phần “giấm” bằng “bông rượu” để làm “bẫy chua ngọt” và “bẫy chua ngọt” vẫn cho hiệu quả hấp dẫn trưởng thành sâu keo *S. frugiperda*. Từ kết

quả này đã có ý kiến cho rằng việc thay thành phần “giấm” bằng “bổng rượu” để tạo “bã chua ngọt” là **mới**. Điều này chứng tỏ đã lâu lắm rồi “bã chua ngọt” không được khuyến cáo, hướng dẫn sử dụng trong thực tiễn phòng chống một số loài côn trùng hại thuộc họ ngài đêm ở Việt Nam nên mới đánh giá như vậy. Đây là một *sự quên lãng quá lâu*. Bởi vì theo thời gian vẫn có các tài liệu về bảo vệ thực vật được xuất bản với khuyến cáo, hướng dẫn sử dụng “bã chua ngọt” mà trong đó có đề cập tới việc sử dụng “bổng rượu” thay “giấm” khi làm “bã chua ngọt”. Cụ thể như sau:

“Một số côn trùng thuộc họ ngài đêm...rất thích mùi chua ngọt của hỗn hợp sau đây: 4 phần mật mía + 4 phần dấm + 1 phần rượu + 1 phần nước (dấm có thể thay bằng *bổng rượu*, cháo khoai lang hoặc nước vo gạo để lên men)” (Hồ Khắc Tín, 1982, tr.13).”

“**Bã chua ngọt** Hỗn hợp bao gồm chất ngọt (thường dùng mật hoặc gỉ mật), chất chua (thường dùng giấm hoặc *bổng rượu* hoặc nước vo gạo để chua), chất rượu để tăng độ hòa tan

và mùi thơm, thuốc trừ sâu...” (Từ điển bách khoa bảo vệ thực vật, **1996**, tr.15).

“Bã chua ngọt là hỗn hợp của mật mía (4 phần), dấm (4 phần), rượu (1 phần) và nước (1 phần). Dấm có thể thay bằng *bổng rượu*, nước gạo đặc lên men...” (Phạm Văn Lâm, **2006, 2009**, tr.165).

Như vậy, việc thay thành phần “giấm” bằng “bổng rượu” để tạo “bã chua ngọt” không thể coi là **mới**. Mong rằng sẽ không tái diễn việc đánh giá biện pháp cũ (lâu không áp dụng) thành cái mới trong các quy trình phòng chống sinh vật hại ở Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hồ Khắc Tín (chủ biên), 1982. *Giáo trình Côn trùng nông nghiệp*. Nxb Nông nghiệp, Hà Nội.
2. *Từ điển bách khoa bảo vệ thực vật*, 1996, Nxb Nông nghiệp, Hà Nội.
3. Phạm Văn Lâm, 2006, 2009. *Các biện pháp phòng chống dịch hại cây trồng nông nghiệp*. Nxb Nông nghiệp, Hà Nội.

TIẾN BỘ KỸ THUẬT VỀ LĨNH VỰC BẢO VỆ THỰC VẬT (TBKT 01-99: 2020/BVTV)

(Ban hành kèm theo Quyết định số 2506/QĐ-BVTV-KH, ngày 2 tháng 12 năm 2020 của Cục trưởng Cục Bảo vệ thực vật)

1. TÊN TIẾN BỘ KỸ THUẬT

Quy trình quản lý tổng hợp (IPM) bệnh trắng lá mía tại tỉnh Khánh Hòa

2. TÁC GIẢ

Tên nhóm tác giả: Mai Văn Quân¹, Trịnh Xuân Hoạt¹, Lê Quang Mẫn¹, Nguyễn Văn Liêm¹, Ngô Quang Huy¹, Nguyễn Mạnh Hùng¹, Trương Thị Hương Lan¹, Hà Viết Cường², Nguyễn Quốc Tuấn³, Nguyễn Thị Hiệp³, Lê Thị Nguyệt³.

¹Viện Bảo vệ thực vật, ²Học viện Nông nghiệp Việt Nam, ³Chi cục Trồng trọt và Bảo vệ thực vật Khánh Hòa.

Tổ chức có TBKT được công nhận: Viện Bảo vệ thực vật - Viện Khoa học Nông nghiệp Việt Nam.

Địa chỉ: Phường Đức Thắng, quận Bắc Từ Liêm, thành phố Hà Nội

Điện thoại: 02438389724; Fax: 02438363563

E-mail: ppri.vaas@mard.gov.vn

3. XUẤT XỨ CỦA TIẾN BỘ KỸ THUẬT

Tiến bộ kỹ thuật (TBKT) này được xây dựng trên cơ sở các kết quả nghiên cứu khoa học đề tài cấp Nhà nước “**Nghiên cứu quản lý tổng hợp (IPM) sâu đục thân mía bốn vạch đầu nâu (*Chilo tumidicostalis*) và bệnh trắng lá**